

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชน ในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

Integrating Buddhist Principles to Promote Public Participation in Waste
Management of Dongphaya Subdistrict Administrative Organization Bokluea
District, Nan Province

1. สราวุธ ขันหลวง*, 2. ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล, 3. ธิติวุฒิ หมั่นมี
1. Sarawut Khanluang*, 2. Theaters Rojkitjakul, 3. Thitiwut Munmee

สังกัด: 1., 2., 3. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
Affiliation: 1., 2., 3. Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan Buddhist College
*Corresponding Author E-mail: Sarawut0037@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน 3) นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะ ตามหลักอปริหานิยธรรม เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่าง 172 คน โดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้วิเคราะห์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน มีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
2. หลักพุทธธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะโดยใช้หลักอปริหานิยธรรม คือ ส่งเสริมให้การมีส่วนร่วม เช่น ประชุมประชาคมพิจารณาข้อบัญญัติ การออกแบบค่าธรรมเนียมการเก็บขยะ ส่งเสริมหลักประชาธิปไตยให้ในชุมชนได้คัดเลือกผู้นำ ทำให้ประชาชนต่างก็รับฟังความคิดเห็นในการนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการขยะในชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมด้านสาธารณะให้ประชาชนมีส่วนร่วมดูแลศาสนสถานทั้งของชุมชนชาวพุทธและชาวคริสต์ ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีความสามัคคีร่วมใจกันรักษาความสะอาดคัดแยกขยะในระดับต้นทางร่วมกัน

คำสำคัญ : 1. การบูรณาการหลักพุทธธรรม; 2. การมีส่วนร่วมของประชาชน; 3. การบริหารจัดการขยะ;
4. องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา

ABSTRACT

This research article aimed to: 1) study the level of participation in waste management of Dong Phaya Subdistrict Administrative Organization, Bo Kluea District, Nan Province; 2) study the relationship between Buddhist principles and public participation in waste management of Dong Phaya Subdistrict Administrative Organization, Bo Kluea District, Nan Province; and 3) present the integration of Buddhist principles to promote public participation in waste management based on the principle of non-perishable dhamma. The study employed mixed methods research consisting of quantitative research with a sample of 172 people using a questionnaire. The statistics used for data analysis are frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's product momentum. In-depth interviews were conducted with 12 key informants using an interview form and descriptive content analysis.

The research found that:

1. The overall level of participation in waste management is at a high level.
2. Buddhist principles are significantly related to public participation in waste management at a statistical level of 0.01.
3. Integrating Buddhist principles to promote public participation in waste management using the principle of non-perishable dhamma is to promote participation, such as community meetings to consider draft regulations and design waste collection fees. Promote democracy in the community to select leaders, allowing people to listen to opinions on waste management proposals in the community, including organizing public activities for people to participate in taking care of religious sites in both Buddhist and Christian communities, allowing people in the area to be united in maintaining cleanliness and separating waste at the source together.

Keywords: 1. Integration of Buddhist principles; 2. Public participation; 3. Waste management; 4. Dong Phaya Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายทวีความรุนแรงมากขึ้นตลอดทุกปีเป็นผลเนื่องมาจากขาดความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ และขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หลายแห่งไม่มีพื้นที่สำหรับใช้กำจัดขยะมูลฝอย นอกจากนี้ ประชาชนยังขาดองค์ความรู้และจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหาและการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจึงไม่ให้ความสำคัญที่จะลดและคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทางหรือแหล่งกำเนิด ปริมาณขยะมูลฝอยจึงเพิ่มมากขึ้นทุกปี ในปี 2557 ได้มีการประเมินว่ามีขยะมูลฝอยเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและมีบางส่วนถูกนำไปแปรรูปนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ส่วนที่เหลือแต่ก็ยังมีส่วนใหญ่ไม่ได้รับการจัดการหรือถูกทิ้งเทกองเป็นขยะมูลฝอยตกค้างเพิ่มขึ้นทุกปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2563)

คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) (กรมควบคุมมลพิษ, 2559) เห็นความสำคัญของปัญหาขยะมูลฝอยได้มีมติเห็นชอบ Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้นำเสนอเป็นแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559–2564) เพื่อให้

สอดคล้องกับทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) โดยแนวคิดในการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายประกอบด้วยลดการเกิดขยะมูลฝอยหรือของเสียอันตรายที่แหล่งกำเนิดการนำของเสียกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ยังพบปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานเนื่องจากจำนวนประชาชนเพิ่มขึ้นและพฤติกรรมการใช้บริโภคของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป มีการใช้บรรจุภัณฑ์ฟุ่มเฟือยมากขึ้นจะเห็นได้จากแนวโน้มอัตราการเกิดขยะมูลฝอยเฉลี่ยต่อคนต่อวันเพิ่มสูงขึ้นจากเมื่อ 5 ปีที่แล้ว จาก 1.04 กิโลกรัม/คน/วันในปี 2553 เพิ่มขึ้นเป็น 1.11 กิโลกรัม /คน/วัน ทางกรมควบคุมมลพิษดำเนินการจัดทำแผนแม่บทฉบับที่ 2 เป็นแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2565-2570) โดยเป็นกรอบแนวทางที่จะมุ่งเน้นหลักการแนวทาง 3R (Reduce – ลดการใช้ (คิดก่อนใช้) Reuse – นำกลับมาใช้ซ้ำ (ใช้แล้วใช้อีก) Recycle – นำกลับมาใช้ใหม่) รวมถึงหลักการมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชนในการร่วมบริหารจัดการขยะ ในแผนแม่บทฉบับที่ 2 จะเห็นว่ามีการบูรณาการการมีส่วนร่วมให้การร่วมมือของหลายๆหน่วยงาน ร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย โดยมีกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนนโยบายและส่งต่อแนวทางมาซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญและมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2560 (สุธา ขาวเธียร, 2566) ที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการเก็บขนย้ายและกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยในพื้นที่ ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการขยะยังระดับจังหวัดจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกับทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ประสบปัญหาการบริหารจัดการขยะเนื่องจากตำบลดงพญาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอบ่อเกลือเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจมีสถานที่สำคัญภายใต้พื้นที่จำนวน 123.45 ตารางกิโลเมตร หรือ 75,155 ไร่ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ น้ำตกสะปัน หมู่บ้านสะปัน และหมู่บ้านห้วยโตน จากสถานการณ์ขยะที่เพิ่มจำนวนขึ้นซึ่งสัมพันธ์กับการขยายตัวของเศรษฐกิจการท่องเที่ยว การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ตำบลดงพญา ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา ได้จัดทำโครงการเข้าเตาเผาขยะมูลฝอยชุมชนเพื่อใช้ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ 3 หมู่บ้านพื้นราบตำบลดงพญา ได้แก่บ้านส่วเหนือ บ้านส่วใต้ และบ้านสะปัน ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการคัดแยกขยะต้นทางก่อนฝากขยะให้องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญานำไปกำจัด ซึ่งเงื่อนไขหลักในการเข้าร่วมโครงการคือจะต้องมีการคัดแยกขยะต้นทางและชำระค่าบริการล่วงหน้าซึ่งการดำเนินกิจกรรมบริหารจัดการขยะในครัวเรือนนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนนั้นคือ การมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการที่สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะนั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบลดงพญาจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก การสร้างจิตสำนึกทัศนคติ การร่วมลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วมเพื่อผลักดันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับนโยบาย ผ่านกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ กิจกรรมการคัดแยกขยะเชิงปฏิบัติ การประชุมสร้างความเข้าใจในระดับชุมชนและระดับตำบล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมเพื่อระดมความเห็น อธิบายสถานการณ์ของสภาพปัญหาขยะในชุมชนรวมถึงปัญหาและอุปสรรคอันจะนำไปสู่การสร้างข้อตกลงหรือแนวทางการแก้ไขปัญหา รวมถึงนโยบายในการบริหารจัดการขยะ

ผู้ทำวิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมอันจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาครัฐ ภาคเอกชน นำปัญหาที่เกิดขึ้นหาทางแก้ไขปัญหามาผ่านการ ระดมความคิดเห็นเพื่อไปประกอบพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจแก้ไขปัญหการบริหารจัดการขยะที่จะรองรับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในชุมชนและการขยายตัวของเศรษฐกิจของตำบลดงพญาและจะนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนตำบลดงพญาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ตามหลักอภิธานิธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลดงพญา 3 หมู่บ้าน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) จำนวน 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านสะปัน หมู่ 1 บ้านสว่าเหนือ หมู่ 3 และบ้านสว่าใต้ หมู่ 7 ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลดงพญา 3 หมู่บ้าน จำนวน 172 คน โดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบไปด้วย ผู้บริหาร นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติงาน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และตัวแทนชาวบ้าน จำนวน 12 รูป/คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้แทนภาครัฐด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย จำนวน 2 คน กลุ่มผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย จำนวน 3 คน กลุ่มผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน กลุ่มประชาชนผู้รับบริการกำจัดขยะ จำนวน 2 คน นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 1 รูป และนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 เครื่องที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ประกอบด้วย 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4. การมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผลซึ่งมีการ Try out กับประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา จำนวน 30 คน พบว่า แบบสอบถามมีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.991

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนตำบลดงพญา 3 หมู่บ้านอำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ด้วยแบบสอบถามจนครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 100

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จำนวนครบ 12 รูป/คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ โดยวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ด้วยค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการบริหารนิยธรรมกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เพียร์สัน (Pearson's correlation) (ยุทธพงษ์ กัยวรรณ, 2543)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยหาแนวทางการการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ใช้เทคนิควิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับมาก หลักการบริหารนิยธรรม ต่อการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก และความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่านในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก

3. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญาต้องจัดกิจกรรมออกให้ความรู้ประชาสัมพันธ์แนวทางการคัดแยกขยะในครัวเรือน โดยบูรณาการร่วมกับกิจกรรมประชุมประจำเดือนระดับหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ทางหมู่บ้านจะต้องจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น แจ้งระเบียบข่าวสารทางราชการ รวมถึงประชุมพิจารณาแก้ไขปัญหา การนำแนวทางการบริหารจัดการขยะในครัวเรือนมาแจ้งประชาสัมพันธ์ในคราวการจัดประชุมประจำเดือนจะเป็นการสื่อสารที่เกิดประสิทธิภาพเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมองระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลดงพญาในฐานะผู้ให้บริการเก็บขนกำจัดขยะและประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการจะได้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและร่วมกันพิจารณานำแนวทางการแก้ไขปัญหาต่อไป

การบูรณาการหลักการบริหารนิยธรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า หมั่นประชุมเป็นนิตย การบริหารจัดการขยะในตำบลดงพญาใช้การประชุมหลายระดับอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสื่อสาร สร้างความเข้าใจ และแก้ไขปัญหา เช่น

การคัดแยกขยะต้นทาง การกำหนดกฎระเบียบ และการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม พบว่า ในบางหมู่บ้านมีการกำหนดเงื่อนไขการประชุมพร้อมเพรียง หากครัวเรือนไม่มาประชุมโดยไม่แจ้งเหตุผลจะถูปรับ 200 บาท ทำให้ชาวบ้านมีการเข้าร่วมประชุมตรงเวลาและร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ การสื่อสารในหมู่บ้านจึงชัดเจนและครบถ้วน การทำกิจกรรมเช่นการทำความสะอาดและเก็บขยะสะท้อนถึงความสามัคคีของชุมชน ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะสำคัญต่อประสิทธิภาพ โดยเริ่มจากการประชาคมลงมติข้อบัญญัติขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา ซึ่งเป็นกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายนี้จะได้รับการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากหมู่บ้านเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และจะผ่านการพิจารณาเพื่อให้เป็นกฎหมายที่ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติตาม มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา พบว่า การบริหารจัดการขยะจะประสบความสำเร็จเมื่อประชาชนเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบและนโยบายของผู้นำ ซึ่งผู้นำได้รับการคัดเลือกจากประชาชนและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการจัดการขยะในชุมชน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน (ให้เกียรติสตรี) พบว่า ผู้นำและประชาชนในตำบลดงพญาให้โอกาสทุกคนในการเสนอความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการคัดแยกขยะและกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม การอนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมของวัด ศาสนสถาน พบว่า ในพื้นที่ตำบลดงพญาเป็นพื้นที่พุทธมณฑลที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา แต่ประชาชนทุกกลุ่มร่วมมือกันในการทำนุบำรุงศาสนาและกิจกรรมต่างๆ เช่น Big cleaning day และการคัดแยกขยะในวัด เพื่อลดขยะและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ การสร้างความรู้รักสามัคคี พบว่า ความสามัคคีในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการบริหารจัดการขยะให้ต่อเนื่องและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าได้เข้าร่วมประชาคมเพื่อเสนอปัญหาและความต้องการกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชนร่วมกับ อบต.ดงพญา มีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะในครัวเรือน ได้รับผลประโยชน์จากการร่วมคัดแยกขยะมูลฝอย รวมถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผล การนำหลักอปริหานิยธรรม 7 ต่อการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ซึ่งหลักอปริหานิยธรรม 7 ประกอบด้วย 1.หมั่นประชุมเป็นนิตย์ 2.พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม 3.ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อชุมชน 4. มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา 5.การให้เกียรติซึ่งกันและกัน (ให้เกียรติสตรี) 6.การอนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมของวัด ศาสนสถาน และ 7.การสร้างความรู้รักสามัคคี โดยเกิดการประยุกต์นำหลักธรรมใช้ในการมีส่วนร่วมดังนี้ 1.หมั่นประชุมเป็นนิตย์ ทางประชาชนตั้งกฎการประชุมเพื่อแจ้งข่าวสารเดือนละ 1 ครั้ง 2.พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมพร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม ทุกครั้งที่มีการประชุมจะแจ้งให้ชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมก่อนเข้าร่วมงาน 30 นาที 3.ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อชุมชน โดยมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมติเสียงส่วนใหญ่ 4.มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา ซึ่งประชาชนในพื้นที่จะเกิดความเคารพและปฏิบัติตามกฎของชุมชน 5.การให้เกียรติซึ่งกันและกัน (ให้เกียรติสตรี) เมื่อมีการประชุมหรือดำเนินกิจกรรมด้านจัดการขยะ ผู้นำจะส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมและเสนอความคิดเห็นในการบริหารจัดการขยะ 6.การอนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมของวัด ศาสนสถาน ผู้นำจะกำหนดกิจกรรมให้ประชาชนร่วมกิจกรรมทำความสะอาด และร่วมคัดแยกขยะในวัด และ 7.การสร้างความรู้รักสามัคคี ทุกกิจกรรมที่ประชาชนทำกิจกรรมร่วมกันก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ปฏิบัติกิจกรรมคัดแยกขยะต้นทางด้วยกัน ทำให้ประชาชนมีบทบาทและยึดโยงกับมติที่ประชุมตามที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้นำได้กำกับไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธวัชชัย สุนติธมโม (วรรณนาวัน) (2561) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งหมด เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว เป็นไปตามแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระยงยุทธ ยุทธธมโม (ปะทิ) และ วรปรัชญ์ คำพงษ์ (2566) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนบ้านยู อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนบ้านยู อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นไปตามเป้าประสงค์การดำเนินตามยุทธศาสตร์โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาบุคลากร หมู่บ้าน และชุมชนในการสนับสนุนการเผยแพร่หลักศีล 5 อย่าง

2. ความสัมพันธ์หลักการบริหารนิยธรรม โดยภาพรวมกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะของ องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่านโดยภาพรวม พบว่า หลักการบริหารนิยธรรม 7 มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่านในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ประชาชนให้ความร่วมมือ ให้เกียรติผู้นำในการเข้าร่วมประชุม ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเป็นมติที่ทุกฝ่ายเห็นชอบและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิบเอก ชิชณพงค์ ศบุญยีน และคณะ (2566) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการแก้ไขปัญหาภัยแล้งแบบยั่งยืนในเทศบาลตำบลทาบลาตูก อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน พบว่า มีการเชิญกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลความต้องการและการสะท้อนปัญหาในการแก้ไขปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ตำบลทาบลาตูกแบบยั่งยืน โดยการวิเคราะห์ความเสี่ยงในพื้นที่เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน สร้างการตระหนักถึงปัญหาภัยแล้งที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลทาบลาตูก และความสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จริญญา สุทธิเขต และคณะ (2567) ได้ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะของ องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่านพบว่า การร่วมระดมความคิดเห็นในการประชุม ประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมมือของประชาชนในการดำเนินงานกำจัดในชุมชน ปฏิบัติตามข้อกำหนดท้องถิ่นว่า ด้วยขยะและร่วมมือกับคนในชุมชนในการแก้ปัญหา จะเป็นการสร้างนิสัยที่ดีให้กับในชุมชน รู้จักรักษามัคคีกันโดย มีกิจกรรมการลด คัด แยก และใช้ประโยชน์จากขยะ

3. การบูรณาการหลักการบริหารนิยธรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า ด้านหมั่นประชุมเป็นนิตย จะต้องมีการบริหารจัดการขยะในตำบลดงพญาใช้การประชุมหลายระดับอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสื่อสาร สร้างความเข้าใจ และแก้ไขปัญหา เช่น การคัดแยกขยะต้นทาง การกำหนดกฎระเบียบ และการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน ด้านพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมพร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม พบว่า ในบางหมู่บ้านมีการกำหนดเงื่อนไขการประชุมพร้อมเพรียง หากครัวเรือนไม่มาประชุมโดยไม่แจ้งเหตุผลจะถูกปรับ 200 บาท ทำให้ชาวบ้านมีการเข้าร่วมประชุมตรงเวลาและร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ การสื่อสารในหมู่บ้านจึงชัดเจนและครบถ้วน การทำกิจกรรมเช่นการทำความสะอาด และเก็บขยะสะท้อนถึงความสามัคคีของชุมชน ด้านไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะสำคัญต่อประสิทธิภาพ โดยเริ่มจากการประชาคมลงมติข้อบัญญัติขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบล ดงพญา ซึ่งเป็นกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายนี้จะได้รับการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากหมู่บ้านเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และจะผ่านการพิจารณาเพื่อให้เป็นกฎหมายที่

ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติตาม ด้านมีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา พบว่า การบริหารจัดการขยะจะประสบความสำเร็จเมื่อประชาชนเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบและนโยบายของผู้นำ ซึ่งผู้นำได้รับการคัดเลือกจากประชาชนและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการจัดการขยะในชุมชน

ด้านการให้เกียรติซึ่งกันและกัน (ให้เกียรติสตรี) พบว่า ผู้นำและประชาชนในตำบลงพญาให้โอกาสทุกคนในการเสนอความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการคัดแยกขยะและกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้านการอนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมของวัด ศาสนสถาน พบว่า ในพื้นที่ตำบลงพญาเป็นพื้นที่ที่พุทธธรรมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา แต่ประชาชนทุกกลุ่มร่วมมือกันในการทำนุบำรุงศาสนาและกิจกรรมต่างๆ เช่น Big cleaning day และการคัดแยกขยะในวัด เพื่อลดขยะและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ และด้านการสร้างความรู้รักสามัคคี พบว่า ความสามัคคีในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการบริหารจัดการขยะให้ต่อเนื่องและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พณณิตา สมหนองบัว (2565) เรื่องรูปแบบการบริหารจัดการขยะที่พึงประสงค์ขององค์การบริหารส่วนตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน พบว่า ต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสามารถเข้าร่วมรับรู้ ให้ข้อเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจ และร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่ รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำร่างข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลผาสิงห์ เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในชุมชน โดยส่งเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่เพื่อสำรวจ ความคิดเห็นของประชาชน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์จัดทำแผนดำเนินงานเพื่อให้เกิดเป็นประสิทธิผล โดยประชาชนมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการจัดการมูลฝอยในชุมชนก่อนประชุมการทำประชาพิจารณ์ในการจัดการ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากรูปที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยใช้หลักอธิปไตย 7 ประการ คือ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมพิจารณาตัดสินใจ สร้างกฎทุกครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ อาทิ เช่น การร่วมประชุมประชาคมพิจารณาร่างข้อบัญญัติ การเข้าร่วมรับฟังแนวทางการบริหารจัดการขยะ การออกแบบค่าธรรมเนียมการเก็บขนขยะ ส่งเสริมหลักประชาธิปไตยให้ในคนชุมชนได้คัดเลือกผู้นำเกิดความเคารพนับถือผู้นำ การให้เกียรติและประชาชนต่างก็รับฟังความคิดเห็นในการนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการขยะในชุมชน การส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ผ่านมาประชาคมในระดับตำบลโดยเสียงส่วนใหญ่ จัดกิจกรรมด้านสาธารณะให้ประชาชนแต่ละหมู่บ้านมีส่วนร่วมดูแลศาสนสถานทั้งของชุมชนชาวพุทธและชาวคริสต์ มีการรักษาความสะอาด ปรับภูมิทัศน์ให้น่าอยู่และสุดท้ายประชาชนในพื้นที่มีความสามัคคีร่วมกันรักษาความสะอาดคัดแยกขยะในระดับต้นทางร่วมกัน

สรุป

ผลการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
2. หลักพุทธธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะ
3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการขยะโดยใช้หลักอธิปไตย คือ ส่งเสริมให้มีส่วนร่วม เช่น ประชุมประชาคมพิจารณาร่างข้อบัญญัติ การออกแบบค่าธรรมเนียมการเก็บขนขยะ ส่งเสริมหลักประชาธิปไตยให้ในคนชุมชนได้คัดเลือกผู้นำ ทำให้ประชาชนต่างก็รับฟังความคิดเห็นในการนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการขยะในชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมด้านสาธารณะให้ประชาชนมีส่วนร่วมดูแลศาสนสถานทั้งของชุมชนชาวพุทธและชาวคริสต์ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความสามัคคีร่วมกันรักษาความสะอาดคัดแยกขยะในระดับต้นทางร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา ควรจัดงบประมาณในการจัดซื้อรถยนต์เก็บขยะเพื่อให้สามารถบริการเก็บขยะในช่วงฤดูหนาวเนื่องจากมีปริมาณนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก ทำให้เกิดปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น
2. องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา ควรกำหนดนโยบายการประกวดครัวเรือนหรือสถานประกอบการที่มีการคัดแยกขยะต้นทาง เพื่อส่งเสริมและให้กำลังใจให้บุคคลที่ปฏิบัติดีและสามารถเป็นตัวอย่างเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่คนในชุมชนได้
3. องค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา ควรใช้นโยบายให้ทุกครัวเรือนใช้ถุงขยะแบบใส เพื่อให้เจ้าหน้าที่เก็บขนขยะสามารถมองเห็นว่าขยะที่แต่ละครัวเรือนฝากทิ้ง มีการทิ้งขยะกลุ่มเศษอาหารปะปนมาหรือไม่ จะทำให้สามารถอธิบายแนวทางการคัดแยก การปฏิเสธรับฝากทิ้งขยะได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะ เนื่องจากมีผลความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมมีผลที่สูงมากปัจจัยเหล่านี้จะสามารถเป็นแนวปฏิบัติที่ดีแก่ชุมชนอื่นๆ ได้

2. การศึกษากลุ่มตัวอย่างประชากร โดยรวมทั้งที่เข้าร่วมและไม่ได้เข้าร่วมบริการรับฝากการกำจัดขยะจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา เพื่อศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2559). แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564). กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. <https://www.pcd.go.th/publication/5061>
- กรมควบคุมมลพิษ. (2563). คู่มือสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการและพิจารณาคัดเลือกรูปแบบเทคโนโลยีการจัดการขยะที่เหมาะสมเบื้องต้น. กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. <https://www.pcd.go.th/publication/5071>
- จรัญ สุทธเขต, พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปณฺโญ, และวรปรัชญ์ คำพงษ์. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคู่งาม อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน. *วารสาร มจร ลำนนาวิชาการ*, 13(2), 122–132. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal/article/view/275852>
- ชิษณุพงศ์ ยศบุญยืน, อภิรมย์ สีดาคำ, และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง. (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการแก้ไขปัญหาภัยแล้งแบบยั่งยืนในเทศบาลตำบลทาบลาด อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน. *วารสารภูมิวิเทศพัฒนาอย่างยั่งยืน*, 4(1), 1–14. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/AJ-SHaDa/article/view/1808>
- พระธวัชชัย สนธิธมฺโม (วรรณานัน). (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. MCU Digital Collections. <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/510>
- พระยงยุทธ ยุทธธมฺโม (ปะที) และวรปรัชญ์ คำพงษ์. (2566). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนบ้านยู อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน. *วารสารจิตวิทยาพุทธศาสตร์ประยุกต์เพื่อสังคม*, 9(1), 97–109. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/human/article/view/265885>
- พนิดา สมหนองบัว. (2565). รูปแบบการบริหารจัดการขยะที่พึงประสงค์ขององค์การบริหารส่วนตำบลผาลัง อำเภอน่าน จังหวัดน่าน [สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุทธพงษ์ กัยวรรณ. (2543). *พื้นฐานการวิจัย*. สุวีริยาสาส์น.
- สุธา ขาวเขียว. (2566, 3 กุมภาพันธ์). สภาวิศวกรรับเทรนด์ “ปลอดคาร์บอน” เริ่มต้นแบบการสร้างอาคารเป็นมิตรสิ่งแวดล้อมทุกมิติ. สภาวิศวกร. <https://coe.or.th/สภาวิศวกรชี้การปิดจบปี/>